

Новіков Д.В.
аспірант
кафедра бізнес-економіки та туризму
Київський національний університет
технологій та дизайну
Науковий керівник: д.е.н, доцент Мельник А.О.

СОЦІАЛЬНЕ ПІЗНАННЯ, ДІАЛОГ, КОМУНІКАЦІЯ

Людство завжди прагнуло до набуття нових знань. Процес оволодіння невідомим сторонами буття є відображенням вищих прагнень творчої активності розуму, що становить велику значимість для людства. За тисячоліття свого розвитку воно пройшло довгий і тернистий шлях пізнання від примітивного і обмеженого до все більш глибокого і всебічного проникнення у сутність буття. На цьому шляху було відкрито незліченну безліч фактів, властивостей та законів природи, суспільного життя і самої людини. Процес пізнання відбувався не лише за допомогою чуттєвої своєї форми, але у ході аргументованого діалогу побудованого на основі фактів та гіпотез.

Об'єкт роботи – категорії «пізнання», «діалог» і «комунікація».

Предметом є закономірності розвитку вище перерахованих понять зі зміною історично-культурного ладу та філософської думки.

Метою є вивчення основних аспектів пізнання, діалогу та комунікації в історично-філософському розрізі. Аналіз робіт попередніх вчених і систематизація наявного інформаційного матеріалу.

Завдання:

- проаналізувати поняття «пізнання», «діалог», «комунікація»;
- розглянути філософські погляди на проблему пізнання;
- зробити порівняльний аналіз бачення цих категорій представниками різних філософських шкіл.

Практичне значення: завдяки достатній інформаційній базі надати рекомендації для оптимального вибору методів пізнання, побудови конструктивного діалогу та розробки вдалої комунікації.

Проблеми пізнання досліджує розділ філософії (або філософська наука) під назвою «гносеологія» (давньогрец. «гносис» – пізнання; «логос» — учення, наука). Теорія пізнання – це найважливіша частина філософії, яка виступає всезагальним методом психологічно-наукового пізнання [3, 45].

Пізнання – це процес здобуття, переробки, передачі та використання знання про навколишній світ [5, 69].

Питання пізнання займають центральне місце у філософії Канта. Узагальнюючи філософію британського емпіризму, він погоджується з тим, що всяке наше пізнання починається з досвіду. Проте досвід має складну

структуру. З одного боку, досвід є дією предметів на наші органи чуття. Проте дивитися і бачити — різні речі. Ця різниця продиктована трансцендентальним — ключовим поняттям Канта [4, 30]. Трансцендентальне — це призма розуму, яка відкриває і спотворює справжню реальність.

Таблиця 1. Висловлювання відомих філософів про «пізнання»

№/п	Висловлювання	Автор
1	Усі люди за своєю природою прагнуть здобувати знання.	Арістотель
2	Знання і могутність людини співпадають, адже незнання причини утруднює дію	Френсіс Бекон
3	Пізнання є процесом ідеального освоєння світу... Будь-яке наше пізнання починається з досвіду	Іммануїл Кант

При осмисленні наведеного розуміння пізнання важливо звернути увагу на те, що реально здійснює пізнання не свідомість сама по собі, не мозок, а людина з усіма її життєвими проблемами, можливостями, бажаннями та пристрастями. Цей момент входить у поняття об'єкта та суб'єкта як вихідних понять гносеології.

Суб'єкт пізнання — це людина, що постає вихідним пунктом життєвої та пізнавальної активності, що здобуває знання, вибудовує теорії та концепції, зберігає та історично передає їх новим поколінням [8, 30].

Об'єкт пізнання — фрагмент (частина) будь-якої реальності (природної, соціальної, суб'єктивної, розумової, душевної та ін.), який не збігається у цей момент з інтелектом, що пізнає, та на який спрямована пізнавальна активність.[8, 30]

Таке розуміння суб'єкта та об'єкта засвідчує:

- що пізнання може набувати характеру самопізнання;
- суб'єкт та об'єкт співвідносні: об'єкт набуває характеристик саме об'єкта лише у відношенні до певного суб'єкта, тоді як останній виявляє себе лише через дію на певний об'єкт.
- Окреслена багатоаспектність пізнання знаходить своє виявлення у різних видах пізнання (під видами пізнання розуміються основні напрямки людської свідомості, за допомогою яких здійснюється процес пізнання) (табл. 2.).

Таблиця 2 Характеристика видів пізнання

Види	Характеристика
<i>Буденне</i>	Цей вид пізнання передбачає отримання особистістю елементарних відомостей про навколишній світ в процесі життєдіяльності. Особистість накопичує необхідний для подальшої життєдіяльності корисний досвід і знання.
<i>Наукове</i>	Засноване на логічному підході. Інша його назва — раціональне пізнання. Наукове пізнання широко застосовується в дослідницьких проектах будь-якого напрямку.

<i>Художнє</i>	Називають творчим. Таке пізнання засноване на художніх образах і зачіпає інтелектуальну сферу діяльності особистості. Тут істинність яких-небудь тверджень можна довести науковим шляхом, оскільки художник стикається з категорією прекрасного.
<i>Філософське</i>	Полягає в намірі інтерпретувати реальність за допомогою визначення місця людини в світі. Для філософського пізнання характерний пошук індивідуальної істини.
<i>Релігійне</i>	Спрямоване на вивчення відносин людини з вищими силами. Всевишній тут розглядається одночасно як об'єкт дослідження, і в той же час як суб'єкт, оскільки релігійна свідомість передбачає вихваляння божественного початку.
<i>Міфологічне</i>	Відноситься до первісного суспільства. Первісне суспільство скидало з себе відповідальність за те, що трапляється в повсякденній реальності і цілком зверталося до природи.
<i>Самопізнання</i>	Спрямоване на вивчення своїх справжніх станів, настроїв і висновків. Самопізнання завжди передбачає глибокий аналіз власних почуттів, думок, вчинків, ідеалів, прагнень. У результаті самопізнання у людини зростає психічна і фізична активність,

Діалог став первинною формою вираження філософії у процесі її становлення. Діалог – це багаторівневий і багатоплановий соціокультурний феномен, який одночасно є формою відносин людей і формою суспільних відносин, націлений на досягнення якісно нового сенсу в результаті напруженої діяльності людини і суспільства [11, 30].

Фігура Сократа, перша фігура живої філософії – філософії як образу і невід'ємної складової життя, безпосередньо пов'язана з історією діалогу. Залучаючи до діалогу, Сократ відкривав співрозмовнику новий вимір світу і самого себе. Свій метод він жартома називав маєвтикою, мистецтвом повивання: завдяки йому народжувалася мудрість, якої людина не володіла, але носила в собі [2, 30].

Платон, на відміну від Сократа, довів форму діалогу до ідеалу, він сформував на ньому діалектику – метод і найважливішу частину своєї філософії. Особливо ж повно проявляється потенціал діалогічності в ранніх діалогах, зі слідами живого впливу сократівського стилю. Важливо зауважити, що філософський діалог Платона ніколи не стає діалогом двох самостійних філософів, він проводить єдину лінію, захищає одну філософську позицію шляхом аргументів і контраргументів. Але все ж філософський діалог Платона належить до видатних, неперевершених зразків цього жанру і це обумовлено не тільки глибиною думки, а й високим рівнем художнього виконання платонівських творів [10, 50].

Особливе значення діалог набув в епоху Відродження, де його розквіт був пов'язаний не тільки з ремінісценцією ідей античності, але і з розвитком пантеїзму, інтуїції єдності і взаємозв'язку матеріального і духовного, божественного і людського [6, 30]. Не випадковим в епоху Ренесансу був розквіт сценічного і літературного діалогу. Незважаючи на всі ці факти в дійсності філософський діалог в післяплатонівський період виявився у повному занепаді.

«Коли діалог закінчується, все закінчується ... Два голоси – мінімум життя, мінімум буття» [12, 434]. Життя – це діалог. Людина – суб'єкт звернення, суб'єкт діалогу.

І для філософії діалог давно вже перестав бути абстрактним предметом міркування, він став частиною життя, внутрішньою потребою, своєрідною філософією взаєморозуміння різних світоглядних систем.

Комунікація (від лат. *communicatio* — єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом лат. *communico* — роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. *communis* — спільний) — це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації [1, 44].

Комунікацію слід відрізнити і від діалогу, оскільки його цільовою причиною є злиття особистостей, що беруть участь в ньому, і від спілкування, бо останнє має справу перш за все з загальними механізмами відтворення соціального досвіду і породження нового.

Комунікація – категорія ідеалістичної філософії, що позначає спілкування, за допомогою якого «Я» виявляє себе в іншому. Найбільш повно комунікація представлена в екзистенціалізмі Ясперса, а також в сучасному персоналізмі. Історично вчення про комунікацію склалося на протиположності доктрині суспільного договору. Прихильники теорії комунікації (К.Ясперс, О. Больнов, Е. Мун'є) підкреслюють, що суспільний договір в основі своїй є угодою, учасники якої обмежені спільними зобов'язаннями: вони сприймають і усвідомлюють один одного лише в світлі цих зобов'язань.

При аналізі та описі комунікації необхідно розрізнити:

- комунікація у широкому сенсі – як одну з основ людської життєдіяльності і різноманітні форми мовної діяльності, не обов'язково передбачають наявність змістовно-сміслового плану;
- інформаційний обмін в технологічно організованих системах – в цій своїй іпостасі комунікація досліджується футурологами;
- мислекомунікації як інтелектуальний процес, який має витриманий ідеально-змістовний план і пов'язаний з певними ситуаціями соціальної дії;
- екзистенційну комунікацію, як акт виявлення Я в Іншому. У такій якості комунікація – основа екзистенціальних відносини між людьми. [7,73].

Філософія комунікації шукає закони, що керують відносинами між людьми; її фундаментальна проблема – пізнання іншого. Для Платона (який, крім того, здійснив аналіз любові), як і для Сенеки, найчистіше міжособистісне відношення – це «дружба». Для Канта – це «повага»; для Шелера – «симпатія». Філософія комунікації представлена сьогодні Бубером в Німеччині і Левінасом у Франції. Психологи, як Лагаш, зводять комунікацію до фундаментального поняття «впливу», яке Фіхте у своїй «Теорії права» визначив як «вплив волі на іншу свободу», що протилежно як насильству, так і байдужості [9, 10].

У роботі було розглянуто та надано тлумачення понять: «пізнання», «діалог», «комунікація». Охарактеризовано основні особливості та тенденції їх розвитку в історично-культурному аспекті та в різних філософських напрямках.

Таким чином, можна констатувати: пізнання неможна розглядати однобічно; у реальному виявленні пізнання — це органічний елемент людської життєдіяльності, що розвивається від незнання до знання, від неповного та непевного знання — до повнішого та надійнішого, від видіння туманного, затьмареного — до проясненого. Пізнання завдяки отриманню знань вирішує актуальне питання, але при цьому породжує наступне. Пізнання допомагає знайти інформацію, яка може бути новою чи вже відомою для людини і від цього буде залежати діяльність чи бездіяльність особи в тих чи інших умовах дійсності.

Питання соціального пізнання характеризується розумінням та усвідомленням процесів і явищ, що відбуваються в суспільстві. Людина постає об'єктом дослідження, а суб'єктом є соціум. Реально здійснює пізнання не свідомість сама по собі, не мозок, а людина з усіма її життєвими проблемами, можливостями, бажаннями та пристрастями

Діалог слід розглядати не лише з точки зору, розмови двох і більше людей. Це метод, спосіб пізнання, який дозволяє отримувати необхідну інформацію для пошуку істини та формування світогляду. Діалог, постійно згасаючи і знову оновлюючись, став основною формою передачі та популяризації знання.

Комунікація – є важливим повідомленням, що несе в собі інформацію, яка є корисною для цілком визначеної групи людей.

Знаходимо певний взаємозв'язок між пізнанням, діалогом, комунікацією. Наприклад, добре відомий вислів «Пізнай самого себе» (Сократ) несе не просто дослідження видимої і невидимої частини особи, але має підтекст щодо внутрішнього діалогу між собою та оточуючими заради встановлення комунікації і максимально можливого наближення до істини пізнання. Сучасний світ знаходиться у німому пізнанні та відсутності «платонівських» діалогів разом з формуванням маркетингових і комерційних комунікацій.

Ключові поняття: соціальне пізнання, діалог, комунікація, суб'єкт пізнання, об'єкт пізнання, самопізнання.

Література

1. Алексеев П.В., Панин А.В. «Теория познания и диалектика», Москва, 1991 г.
2. Бичко А.К., Бичко І.В, Табачковський В.Г., «Історія філософії: Підручник», Київ: Либідь, 2001 р.
3. Диалектика в науках о природе и человеке: эволюция материи и ее структурные уровни, Москва, 1983 г.
4. Диоген Лазртский, «О жизни, учения и исповеди великих философов», Москва, 1979 г.
5. Звиглянич В. А., «Логіко-гносеологічні і соціальні аспекти категорій видимості та сутності», Київ, 1980 р.
6. Кохановський В. П., «Основы философии науки», Москва.: Феникс, 2007 р.
7. Кузнецов Б. Г., «Эволюция картины мира», Москва, 1961 г.
8. Надольний, І.В., Губерський Л.В., «Філософія: Навчальний посібник», Київ, 2008 р.
9. Скворцов Л. В., «Культура самопознания», Москва, 1989 г.
10. Філософія: Навчальний посібник. - Київ: Каравела, 2002 р.
11. Философский энциклопедический словарь, Москва, 1983 г.
12. Шевченко В.І., «Концепція пізнання в українській філософії», Київ, 1993 р.

Зінорук Л. В.

аспірант

кафедра бізнес-економіки та туризму

Київський національний університет

технологій та дизайну

Науковий керівник: д.е. н., доц. Мельник А.О.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ

Проблема відповідальності окремої особистості перед собою, соціумом залишається однією із актуальних у пізнанні людиною себе, меж своїх можливостей.

У ХХІ столітті відповідальність стає основною моральною цінністю, яка розповсюджується на всі сфери й аспекти приватного, суспільного й політичного життя, охоплює масштаби всієї планети та спрямована в майбутнє. Відповідальність висувається на перший план таких наук, як педагогіка, психологія, філософія, аксіологія і т.д. Вітчизняні педагоги — Т. Левченко, О. Савченко, І. Бех — говорять про необхідність формування особистості на основі загальнолюдських моральних цінностей, серед яких вагоме місце посідає відповідальність, а